

■
MUHAMMED İKBAL
ŞARKTAN HABER

trc.: Ali Nihat Tarlan, Timaş Yayınları, İstanbul 2018, 239 s.

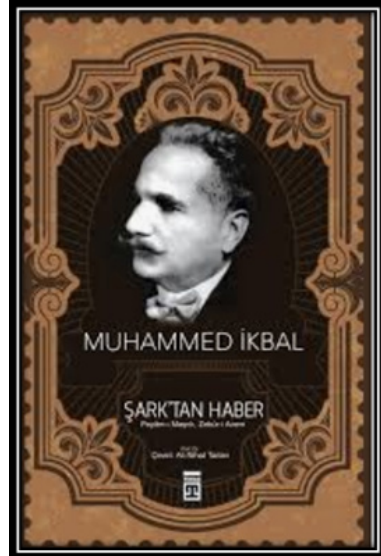
Yüksek Lisans Öğrencisi

EVİN DURMAZ

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

orcid.org/0000-0002-0238-8200

evindurmaz221@gmail.com

“Ben terliyorum; bunun geliri ile vali, parmağına la’l yüzük takıyor. Benim yavrum gözyaşı döküyor; bu gözyaşı, inci olup emirin atının başlığını süslüyor.”

1873’te Pencap eyaletine bağlı Siyalkut şehrinde dünyaya gelen Muhammed İkbâl daha çok şair, filozof ve siyasetçi yönüyle tanınmaktadır. Medresede Kur’ân eğitimini tamamladıktan sonra Arapça ve Farsça hocasının yönlendirmesiyle İslam edebiyatı ile ilgilenmiş, tasavvufa alaka göstermiştir. Lahor’da dil, Londra’da felsefe, iktisat ve hukuk öğrenimi görmüştür. İngiltere’de öğrenim gördüğü dönemden itibaren konferanslar vermeye başlamış, fikirleriyle Hindistan’daki Müslümanların İngiliz sömürüsüne karşı çıkmalarında ve Pakistan’ın kuruluşunda etkili olmuştur.

İkbâl’in ilk şiirleri, mezun olduğu Lahor’daki Doğu Dilleri Fakültesi’nde hocalık yaptığı süreçte yayımlanmaya başlanmıştır. Onun şiirlerinde Mevlana’nın etkisinden bahsedilir. Mesajın şiirle, beyitler halinde yazılmış olması, meselelerin ele alınış şekli ve içeriği söz konusu tesirin sadece şekilde kalmadığını, düşünce boyutunu da kapsadığını göstermektedir.

Ali Nihat Tarlan, İkbâl’e ait “Peyâm-ı Maşrık” ve “Zebûr-i Acem” isimli çalışmaları iki ayrı bölüm halinde, “Şarktan Haber” başlığıyla bir araya getirmiştir. “Peyâm-ı Maşrık” nesir tarzında yazılmış olup kendi içinde ana ve alt başlıklardan müteşekkildir. Afganistan hükümdarı Emir Emânullah Han’a ithafla başlayan kitabın giriş kısmında ona yönelik övgü ve nasihatler de bulunmaktadır. Eserin devamında “Rubâiler, İlim ve Aşk, Mustafa Kemal Paşa, Allah ile İnsan Arasındaki Konuşma, Garblı Ruh, Ölümler Arasındaki Konuşma, Filozoflar, Frenk Hârâbatı” başlıkları yer almaktadır.

“Rubâiler” de insanın eşref-i mahlûkat oluşuna ve gönlün meziyetlerine değinilir. “İlim ve Aşk” ta ilmi, aşkı, kibir ve nazı, yıldızları, laleyi, ateş böceğini ve tabiatıta yer alan diğer varlıkları kişileştirerek kıssadan hisse şeklinde nasihatlerde bulunmaktadır. Keşmir bağı gezintisinde ele aldığı ve bölge halkını miskinliğinden, köleliğe almış olmasından dolayı eleştirdiği “Sâkinâme” yi alt başlık şeklinde buraya eklemiştir. “Mustafa Kemal Paşa” başlığında, Atatürk’ün akıl ve idrak sayesinde yükselişinden bahsetmektedir. “Garblı Ruh” nda akıl ve kalp ilişkisine

değindir. Garblı ruhunu; akılı, gönülden uzak bir şekilde sadece ilmi toplayıp biriktirmesi sebebiyle noksanlıkla niteler (s.135). İkbâl'e göre akıl, insanı eğiten gönül kadar cesur ve derin değildir. Bu sebeple kalp, akıldan üstündür. “Ölümler Arasındaki Konuşma” da Tolstoy, Marx, Hegel, Einstein, Nietche, Byron, Mevlana gibi bilim, felsefe ve din adamlarının öğütlerini kendi aralarında konuşturarak aktarır. “Frenk Hârâbatı” nda ise zengin ile fakirler arasındaki adaletsizliğe dikkat çekerek İngiliz sömürsünü eleştirir.

Kitabın ikinci bölümünü oluşturan “Zebûr-i Acem” manzum tarzdadır. Dua ve Besmele ile başlayan bu eseri, “Peyâm-ı Maşrık” taki gibi ana ve alt başlıklar halinde değil iki bölüme ayrılarak telif etmiştir. Birinci kısım beyitlerinde “aşk” kavramı üzerinde sıkça durur. Mevlana'nın etkisini burada açıkça hissedilir. Yaşadığı ruh halini, aşkın onu yakışını, olgunlaştırmasını dile getirir. Aşkın kılavuz istemeyen, tek başına yol alan, harekete geçiren, acılı ama insanı kul yapan güçlü bir duygu oluşuna vurgu yapar. Tasavvuf edebiyatındaki şarap, kadeh, meclis, muhabbet, sevgili kavramlarına ve şatahata yer verir. Aşk ile akılı kişileştirerek kıyaslar ve Allah'a kulluğa dair öğütlerde bulunur.

İkinci kısım da Besmele ile başlar. Samimi olan ve miskinlik etmeyenlere “sofi” diye hitap etmektedir. Onları dünyaya gönül vermemeleri, saf, temiz, her daim denge halinde, halkın arasında Hakk'la beraber olma meziyetleri dolayısıyla övmektedir (s.199). Akıl ve kalbin kıyaslaması burada da yer alır. Akıl sadece gördüğüne inanan, kalp ise asıl olanı görür. Bu yüzden İkbâl akılı kâfir, aşkı da Müslüman diye niteler (s.203). İnsanın Allah'ın tecellilerini her yerde görmesi, aşkla olgunlaşması gerektiğini öğütler ve eşref-i mahlûkat yönüne vurgu yapar. İslam şeriatı üzerine gerçekleştirdiği derin tahkiklerden hareketle, aşkı inkâr edenin kâfir olduğunu söyler. Kendi kişisel tecrübesinden hareketle aklın, insanı Yaratıcı'yı tanımada bir yere kadar ulaştırdığını, bu sebeple kelim ve felsefeyi gönlünden çıkardığını ve aşk ile hakikat perdesini araladığını ifade eder (s.224). O, adaletsizliğe, insanları sömürmek için dini bile kullanmaktan çekinmemeye, Allah'a kulluğun azimle yapılmadığına, bir anlamda insanlığın buhranına dikkat çekerek “inkılap lazım bize” sözleriyle uyanışa davet eder.

İkbâl, “Şark'tan Haber” de Müslümanların dini, fikri ve toplumsal

sorunlarını kendi penceresinden coşkulu ama eleştirel tarzda dile getirmektedir. Müslümanları, sorunlarıyla başa çıkabilmeleri için silkelenerek uyanışa çağırmakta, bunun da merkeze aşk ve muhabbeti konularak gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır. Arayış içindeki günümüz insanına farklı bir bakış açısı sunabileceğini düşündüğümüz eserde ve çeviride kullanılan dil, geniş bir kitleye hitap etmektedir.